

देवी-गीता ।

प्रथमोऽध्यायः ।

॥ ॐ नमः परमदेवतायै ॥

॥ नारद उवाच ॥

ब्रूहि देव महेशान यथा सा परमेश्वरी ।
बभूव मेनका गर्भे पूर्णभावेन पार्वती ॥ १
श्रुतं बहुपूराणेषु ज्ञायतेपिच यद्यपि ।
जन्म कर्मादिकं तस्यास्तथापि परमेश्वर ॥ २
श्रोतुं समिष्यते त्वत्तोयतस्त्वं वेत्सि तत्त्वतः ।
तद्वदस्व महादेव विस्तरेण महामते ॥ ३

॥ श्रीमहादेव उवाच ॥

तैलोक्य जननी दुर्गा ब्रह्मरूपासनातनी ।
प्रार्थितागिरिराजेनततपद्मामेनयापिच ॥ ४
महोग्रतपसापुत्रीभावेन मुनिपुङ्गव ।
प्रार्थिताच महेशेन सती विरहदुःखिना ।
प्रययौमेनकागर्भे पूर्णब्रह्ममयीस्वयं ॥ ५

ततः शुभदिनेमेनाराजीव सहशाननां ।

सुषुवेतनयां देवीं सुप्रभां जगदम्बिकां ॥ ६

ततोऽभवत् पुष्पवृष्टिः सर्वलोमनिर्घत्तम ।

पुण्य-गन्धोववौवायुः प्रसन्नाश्चदिशोदश ॥ ७

अथाद्रिराजः श्रुत्वातुकन्यां जातां शुभाननां ।

तरुणादित्य कोट्याभां त्रिनेत्रां विश्वरूपिणीं ॥ ८

अष्टहस्तां विशालाक्षीं चन्द्रार्द्धकृत शिखरां ।

मेनेतां प्रकृतिं सूक्ष्माभायां जातां स्वलीलया ॥ ९

तदाहृष्टमनाः शैलो विप्रेभ्यः प्रददौबहु ।

धनं वासांसि बहुधामुद्राणांच सहस्रशः ॥ १०

पुरं प्रति ययौसस्तु बन्धुभिः परिवेष्टितः ।

ततस्तमागतं ज्ञात्वागिरीन्द्रं मेनकातदा ।

प्रोवाच तनयां पश्य राजराजीव लोचनां ॥ ११

आवयोस्तपसाजातां सर्वभूत हितायच ।

ततः सोपि निरीक्षेत ज्ञात्वातां जगदम्बिकां ॥ १२

प्रनम्य शिरसाभूमौ कृताञ्जलि पुटः स्थितः ।

प्रोवाच वचनं देवीं भक्त्या गदगदया गिरा ॥ १३

देवीगीता ।

३

॥ हिमवानुवाच ॥

कात्वं मातर्विशालाक्षी चित्ररूपा सनातनी ।
नजाने त्वामहं धत्से यथावत् कथयस्व मां ॥ १४

॥ श्रीदेव्युवाच ॥

जानीहिमां परां शक्तिं महेश्वर कृताश्रया ।
सत्त्वमैश्वर्य-विज्ञान-मूर्तिं सर्वप्रवर्त्तिकां ॥ १५
सृष्टि स्थिति लयादीनां विधात्रीं जगदम्बिकां ।
अहं सर्वान्तरस्थां च संसारार्णवतारिणी ।
नित्यानन्दमयी नित्याबद्धरूप स्वरूपिणी ॥ १६
रहस्यं तपसा तुष्टा पुत्री भावेन लीलया ।
जातातव गृहे तात बहुभाग्य वशात्तव ॥ १७

॥ हिमालय उवाच ॥

मातस्त्वं कृपया गृहे मम पुनर्जातासि

नित्यापियत्,

भाग्यं मे बहुजन्म कर्मनियतं सर्वं महत् पुण्यदं ।
दृष्ट्वा रूपसिद्धिं परां तव मूर्तिं तवान्यामपि,
मर्त्येऽस्मिन् प्रसिद्धीं तव नाम तव नाम तव नाम

नमः ॥ १४-A, Mathur Ben Garden Lane

Calcutta — 700016

NOT EXCHANGEABLE AND

॥ श्रीदेव्युवाच ॥

ददामि चक्षुस्ते दिव्यं पश्य मे रूपमैश्वरं ।
छिन्दि हृत् संशयं विद्धि सर्वदेवमयीं पितः ॥ १८

॥ श्रीमहादेव उवाचः ॥

इत्युक्त्वा तं गिरिश्रेष्ठं दत्त्वा विज्ञान लोचनं ।
स्वरूपं दर्शयामास दिव्यं भाङ्गेश्वरं तदा ॥ २०
शशिकोटिप्रभं चारुचन्द्रार्चकृत शैश्वरं ।
त्रिशूल वरहस्तश्च जटामण्डित मस्तकं ॥ २१
भयानकं घोररूपं कालानलसमप्रभं ।
पञ्चवक्त्रं त्रिनेत्रश्च नागयज्ञोपवीतिनं ॥ २२
द्वीपिचर्माम्बरधरं नागेन्द्रकृतभूषणं ।
एवं विलोक्य तद्रूपं विस्मितो हिमवान् पुनः ।
प्रोवाच वचनं मातरूप मन्यत् प्रदर्शय ॥ २३
ततः संहृष्य तद्रूपं दर्शयामास तत्क्षणात् ।
रूपमन्यत् सुमिश्रेष्ठ विश्वरूपा सनातनी ॥ २४
शरच्चन्द्रनिभं चारु सुकुटोज्ज्वलमस्तकं ।
शङ्खचक्र गदापद्म हस्तं नेत्रद्वयोज्ज्वलं ॥ २५

देवीगीता ।

५

दिव्य मायास्वरधरं दिव्य गन्धानुलेपनं ।
योगीन्द्र-हृन्द संवन्ध-सुचारु-चरणाम्बुजं ।
सर्वतः पाणिपदंश्च सर्वतोऽक्षि शिरोमुखं ॥ २६
दृष्ट्वा तदेवं परमं रूपं सहिमवान् पुनः ।
प्रणम्य तनयां प्राह विस्मयोत्फुल्लमनसः ॥ २७

॥ हिमवानुवाच ॥

मातस्तवेदं परमं रूपमैश्वर्यसंज्ञितं ।
विस्मितोऽस्मि समालोक्य रूपमन्यत् प्रदर्शय ॥ २८
त्वं यत्पुत्रीसोशोच्यो धन्यश्च परमेश्वरि ।
अनुगृह्णीस्व मातर्मां लपयात्वं नमोनमः ॥ २९

॥ श्रीमहादेव उवाच ॥

इत्युक्त्वा सा तदापित्रा शैलराजेन पार्वती ।
तद्रूपमपि संकृत्य दिव्यरूपं समादधे ॥ ३०
नीलोत्पलदलश्यामं तुलसीदामभूषितं ।
द्विनेत्रं द्विभुजं रक्त पङ्केरुह पदाम्बुजं ॥ ३१
दूषत् सहास-रदनं दिव्य लक्षणा लक्षितं ।
अदमाकृत सर्वाङ्गं रक्त भूषण भूषितं ॥ ३२

एवं विलोक्य तद्रूपं शैलानामाधिप स्ततः ।
 कृताञ्जलि पुटः स्थित्वा हर्षेण महतावृतः ।
 स्तोत्रेनानेन तां देवीं तुष्ठयव परमेश्वरीं ॥ ३३

॥ हिमालय उवाच ॥

मातः सर्वमयि प्रसीद परमेविश्वेशि विश्वाश्रये,
 त्वं सर्वं नहि किञ्चिदस्ति भुवने वस्तुत्वदन्यत्
 शिवे ।

त्वं विष्णु गर्गिरिशस्त्वमेव नितरां धातासि शक्तिः
 पराः,
 किं वर्यं चरितं त्वचिन्त्य चरिते ब्रह्माद्यगम्यं
 मया ॥ ३४

त्वं स्वाहाखिल देवहृदि जनिका तद्वत्
 पितृणांमपि,
 तप्तं हृत्पुरसि स्वधात्वमेवजननित्वं देवदेवात्मिका ।
 हव्यं कव्यमपित्वमेव नियमो यज्ञस्तथा दक्षिणा,
 त्वं स्वर्गादिफलं समस्त फलद्रे विश्वेशितुभ्यं
 नमः ॥ ३५

रूपं सूक्ष्मतमं परात्परतरं यद्योगिनो विद्यया,
शुद्धं ब्रह्ममयं विदन्ति परया मातः सुशुद्धं तव ।
वाचां दुर्विषयं मनोतिगमनं त्रैलोक्य बीजं शिवे,
भक्त्यात्वां प्रणमामि देवि वरदे विश्वेश्वरि
त्राहिमां ॥ ३६

उद्यद्भानु सहस्रभां ममगृहेजातां स्वयं लीलया,
देवीमष्टभुजां विशालनयनां बालेन्दु मौलिंशुभां ।
उद्यत्कोटि शशाङ्ककान्ति ममलां बालां त्रिनेत्रां
शिवां,
भक्त्याहं प्रणमामि विश्वजननी देवी
प्रसिदाम्बिके ॥ ३७

रूपत्वे रजताद्रिसन्निभामलं नागेन्द्रभूषोज्ज्वलं,
घोरं पद्म मुखाम्बुज त्रिनयनैर्भीमैः समुद
भाषितं ।

चन्द्रार्काङ्कित मस्तकं दृढजटाजुटं शरण्या शिवे,
भक्त्याहं प्रणमामि विश्वजननी त्वमे
प्रसीदाम्बिके ॥ ३८

रूपं शारद चन्द्र कोटि सदृशं दिव्याम्बरैः शोभितं,
दिव्यैराभरणैर्विराजितं मलं कान्त्याजगन्मोहनं ।

दिव्यैर्वाहु चतुष्टयैर्युतं महं वन्दे शिवे भक्तितः,

पादाब्जं जननि प्रसीद निखिल ब्रह्मादि

देवस्तुते ॥ ३८

रूपन्ते नव नीरदद्युति रुचिं फुल्लाजनेत्रोज्ज्वलं,

कान्त्याविश्वविमोहनं स्मितमुखं रत्नाङ्गदैर्भूषितं ।

विभ्राजहन मालयां विलपितोरस्कं जगत्तारिणि,

भक्त्याहं प्रणतोऽस्मि देवि हृदया

दुर्गप्रसीदास्विके ॥ ४०

मातः किं परिवर्णितुं तवगुणं रूपञ्च विश्वात्मकं

शक्तोदेवि जगत्त्रये बहुयुगैर्देवोद्यवामानुषः ।

तत किं स्वल्पमति ब्रवीमि करुणां कृत्वा

स्वकीयैर्गुणैः,

नो मां मोहय मायया परमया विश्वेशि तुभ्यं

नमः ॥ ४१

अद्यमे सफलं जन्म तपश्च सफलं मम ।

यतस्त्वं जगतां माता मत् पुत्रीत्यमुपागता ॥ ४२

धन्योऽहं कृतकृत्योऽहं मातस्त्वं निज कीलया ।
 नित्यापि मदगृहे जाता पूत्री भावेन वैयतः ॥ ४३
 किं ब्रूमो मेनकायाश्च भाग्यं जन्मशतार्जितं ।
 यत स्त्रियगतां मातुरपि माता भवन्तव ॥ ४४

॥ श्रीमहादेव उवाच ॥

एवं गिरौन्द्र तनया गिरिराजेन संस्तुता ।
 बभूव संहसाचारु रूपिणी पूर्ववन्मुने ॥ ४५
 मेन कापि विलोक्यैवं विस्मिता भक्तिसंयुता ।
 ज्ञात्वा ब्रह्ममयीं पुत्रीं प्राह गद्गदया गिरा ॥ ४६

॥ मेनकोवाच ॥

मातः स्तुतिं न जानामि भक्तिस्त्राजगदम्बिके ।
 तथाप्यहमनुग्राह्या त्वयानिजगुणेन हि ॥ ४७
 त्वयाजगदिदं कर्म त्वमेवैतत् फलप्रदा ।
 सर्वाधार स्वरूपा च सर्वं व्याप्याधितिष्ठति ॥ ४८

॥ श्रीदेव्युवाच ॥

त्वयामातस्तथापि वा प्यनेनाराधिता स्मरहं ।
 सहोपतपसापुत्रीं लब्धुं मां परमेश्वरीं ॥ ४९

सुखयो स्तपसस्तस्य फलदानाय लीलया ।

नित्यालम्बयती जन्म गर्भेतव हिमालयात् ॥ ५०

॥ श्रीमहादेव उवाच ॥

ततो गिरौ शस्तां देवीं प्रणिपत्य पुनः पुनः ।

प्रपद्य ब्रह्मविज्ञानं प्राञ्जलि मुनिसत्तम ॥ ५१

॥ हिमवानुवाच ॥

मातस्त्वं बह्मभ्यानेन ममजातासिकन्यका ।

ब्रह्माद्यैर्दुर्लभा योगिदुर्गम्या निज लीलया ॥ ५२

अहं तवपदाभोजं प्रपन्नोऽस्मि महेश्वरि ।

यथाञ्जसां तरिष्यामि संसारापारवारिधिं ।

तथानुशाधिमातर्मां ब्रह्मविज्ञानमुत्तमं ॥ ५३

॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥

शृणु तात प्रवक्ष्यामि योगसारं महामते ।

यस्य विज्ञानमाप्त्वेण देही ब्रह्ममयो भवतु ॥ ५४

गृहीत्वा मम मन्त्रानि सहस्रो सुसमाहितः ।

कायेन मनसा वाचामामेव हि समाश्रयेत् ॥ ५५

मच्चित्तो मद्गतप्राणो मन्त्रामजपतत्परः ।

मत्प्रसन्नो मदालाप्रो मद्गुणश्रवणेरतः ॥ ५६

अवेन्मसुक्ष्मराजेन्द्रमयिभक्तिपरायनः ।

मदश्चाप्रतिसंशक्तमानसः साधकोत्तमः ॥ ५७

पूजायज्ञादिकं कुर्याद्यथाविधिविधानतः ।

श्रुतिस्मृत्युदितैः सम्यक् स्ववर्णाश्रमवर्णितैः ॥ ५८

सर्वैर्यज्ञतपोदानैर्मामेवहिसमर्चयेत् ।

ज्ञानात् संजायते मुक्तिर्भक्तिज्ञानस्यकारणं ।

धर्मात् संजायते भक्तिधर्मायज्ञादिकोमतः ॥ ५९

तन्मान्मसुक्ष्मधर्मायं ममेदं रूपमाश्रयेत् ।

सर्वाकाराहमेवैकासच्चिदानन्दविग्रहा ।

मदंशेन परिक्षिप्त्वादेहा स्वर्गैकषां पितः ॥ ६०

तन्मान्मामेवविध्युक्तैः सकलैरेवकर्मभिः ।

विभाव्यपूजयेद्भक्त्या नान्यथाभावयेत् सुधीः ॥ ६१

एवं विध्युक्तकर्माणि कृत्वा निर्मलमानसः ।

सत्त्वज्ञान-समायुक्तोऽमुक्षुः सततं भवेत् ॥ ६२

दृष्ट्वा वितत्यसर्वं त्व पुत्रमित्रादिकेष्वपि ।

वेदान्तादिषु शास्त्रेषु सन्निविष्ट मना भवेत् ॥ ६३

कामादिकं त्यजेत् सर्वं हिंसाश्चापि विवर्जयेत् ।

एव कृतवतां विद्या जायते नात्र संशयः ॥ ६४

तथैवात्मा महाराज प्रत्यक्षमनुभूयते ।

तथैव जायते मुक्तिः सत्यं सत्यं ब्रवीमि ते ॥ ६५

किन्त्वेतद्दुःखं तात मङ्गलं विमुखात्मनां ।

तस्माद्भक्तिः पराकार्या मयि यन्मनुमुक्षुभिः ॥ ६६

त्वमप्येवं महाराज मयोक्तं कुरु सर्वदा ।

संसारदुःखैरखिलैर्वाध्यते न कदाचन ॥ ६७

इति श्रीमहाभागवते महापुराणे प्रथमखण्डे

वाणचन्द्रांशे श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु

ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे पार्वतीशैलेन्द्र

संवादे उद्देशकथनं नाम

प्रथमोऽध्यायः ।

द्वितीयोऽध्यायः ।

॥ हिमालय उवाच ।

विद्यावाकीदृशीमातर्यतोद्धानं प्रजायते ।
आत्मावाकि स्वरूपश्चतन्मेब्रूहिमहेश्वरि ॥ १

॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥

शृणु तात प्रवक्ष्यामि या संसारनिवर्त्तिका ।
विद्या तस्याः स्वरूपन्तेकययामि महामते ॥ २
बुद्धिप्राणमनोदेहादिन्द्रियानिपृथक्पृथक् ।
अद्वितीयश्चिदात्माहं शुद्धभाव विनिश्चितः ।
संवेत्तियेनज्ञानेन विद्यातज्ज्ञान मुच्यते ॥ ३
आत्मानिरामयः शुद्धोजन्मनाशादिर्वर्जितः ।
बुद्ध्याद्युपाधिरहितश्चिदानन्दात्मकोमतः ।
असङ्गः स्वप्नः पूर्णः सत्यज्ञानादिसङ्क्षणः ॥ ४
एकएवाद्वितीयश्च सर्वदेहगतः परः ।
स्वप्रकाशेनदेहादीन् भासयन् स्वयमास्थितः ॥ ५

इत्यात्मनः स्वरूपं गिरिराजमयोदितं ।
 एवं विचिन्तयेन्नित्यमात्मानं सुसमाहितः ॥ ६
 अनात्मविषयावादावात्मबुद्धिं विवर्जयेत् ।
 रागद्वेषादिदोषेभ्यः सदोषं कर्मसम्भवेत् ।
 ततः पुनः संसृतिश्च तस्मात्तान्परिवर्जयेत् ॥ ७

॥ हिमालय उवाच ॥

अशुभादृष्टिजनका रागद्वेषादयः शिवे ।
 कथंजनैः परित्यज्यास्तन्मेत्वं वक्तुमर्हसि ॥ ८
 कुर्वन्ति ये चापराधान् कथंतान् सहतेजनः ।
 तेषुरागश्च विद्वेषः कथंवा न भवेद्दद ॥ ९

॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥

अपकारः कृतः कस्य तदेवाशुविचारयेत् ।
 विचार्यमानेतस्मिंस्तु द्वेष एव न जायते ॥ १०
 पञ्चभूतात्मको देहो जड़ो जीवप्रकाशकः ।
 बह्निना दह्यते देहः शिवाद्यैर्वापि भक्ष्यते ।
 तथापि यो न जानाति को प्रकारोऽस्ति कस्य वै ॥ ११

आत्माशुद्धः स्वयंपूर्णः सच्चिदानन्दविग्रहः ।
 न जायते न म्रियते निर्लीपो न च दुःखभाक् ।
 विच्छिद्यमाने देहेऽपि न क्षित्तिरस्य जायते ॥ १२
 यथा गृहान्तरस्थस्य नभसः कापि न क्षतिः ।
 गृहेषु दृश्यमानेषु गिरिराजतथैव हि ॥ १३
 हन्ता चेन्मन्यते हन्मिहतश्चेन्मन्यते हतः ।
 तावुभौ भ्रान्तमनसौ नायं हन्ति न हन्यते ॥ १४
 स्व-स्वरूपं विदित्वैवं द्वेषं त्यक्त्वा सुखी भवेत् ।
 द्वेषमूलो मनस्तापो द्वेषः संसारः बन्धनं ।
 मोक्षावप्तं करो द्वेषः तं यत्नात् परिवर्जयेत् ॥ १५

॥ हिमालय उवाच ॥

देहस्यापि न चेद्देवि न जीवस्य परात्मिनः ।
 अपकारो विद्यतेऽत्र न तौ दुःखस्य भागिनौ ॥ १६
 तत् कस्य जायते दुःखं यत साक्षादनुभूयते ।
 अन्योवाकोऽस्ति देहेऽस्मिन् दुःखभोक्ता महेश्वरि ।
 एतन्मे ब्रूहि तत्त्वेन यदितेमय्यनुग्रहः ॥ १७

॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥

नैव दुःखं हि देहस्य नात्मनोपि परात्मनः ।

तथापि जीवो निर्लेपो मोहितो मम मायया ॥ १८

सुखं हि दुःखं हृद्यापि स्वयमेवाभिमन्यते ।

अनाद्यविद्या सा माया जगन्मोहनकारिणी ॥ १९

जात मातृं हि सम्बन्धस्तया संजायते पितुः ।

संसारोजायते तेन रागद्वेषादि-संकुलः ॥ २०

आत्मास्खलिङ्गन्तु मनः परिगृह्य महामते ।

तत् स्रतान् सञ्चयान् कामान् संसारे वर्त्तते

वशः ॥ २१

विशुद्ध शुद्ध स्फटिको यद्द्रक्तादि योगतः ।

तत्तद्रूपयुतो भाति वस्तुतो नास्ति रञ्जनं ।

बुद्धौन्द्रियादिसामीप्यादात्मनोपि तथागतिः ॥ २२

मनोबुद्धि रङ्गङ्गारोजीवस्य सहकारिणः ।

स्वकर्म वशत स्थात फल भोक्तार एव ते ॥ २३

सर्वं वैषयिकं तात सुखं वा दुःखमेव वा ।

तच्च वभुञ्जते ज्ञात्मा निर्लिप्तः प्रभुरव्ययः ॥ २४

सृष्टिकाले पुनः पूर्वं वासना मानसैः सह ।
 जायते जीव एवं हि रमेताहुत संप्लवं ॥ २५
 ततोज्ञानं विचारिण त्वक्लामोहं विचक्षणः ।
 सुखीभवेन्महाराज दृष्टानिष्टोपपत्तिषु ॥ २६
 देहसूलो मनस्तापो देहः संसार कारणं ।
 देहः कर्मसमुत्पन्नः कर्मचद्विविधं मतं ॥ २७
 मायं पुण्यञ्च राजेन्द्रतयोर्विशानुसारतः ।
 देहिनः सुख दुःखञ्च दुर्लभं दिनरात्रिवत् ॥ २८
 स्वर्गादिकामः कृत्वापि पुण्यं कर्मविधानतः ।
 प्राप्य स्वर्गपतत्याज भूयोः कर्म-प्रचोदितः ॥ २९
 तस्मात्तत् सङ्गतिं कृत्वाविद्याभ्यासपरायणः ।
 विमुक्त देहः परमं सुखमिच्छेद्विचक्षणः ॥ ३०
 इति श्रीमहाभागवते महापुराणे प्रथम खण्डे
 ऋतुचन्द्रांशे श्रीभगवद्गीता सुपनिषत्सु
 ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे पार्वती
 शैलेन्द्र संवादे स्वरूप-कथनं
 नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥

तृतीयोऽध्यायः ।

॥ हिमालय उवाच ॥

दुःखस्य कारणं देहः पञ्चभूतात्मकः शिवे ।

यतस्तद्विरहे देही न दुःखैः परित्यजेत ॥ १

सोयं संजायते मातः कथं देहोमहेश्वरि ।

क्षोण-पुन्यः कथं जीवो जायते च पुनर्भुवि ।

तदब्रूहि विस्तरेणाशु यदि ते मय्यनुग्रहः ॥ २

॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥

क्षितिर्जलं तथा तेजो वायुराकाश मेव च ।

एभिः पञ्चभि रावद्धो देहोयं पाञ्च भौतिकः ॥ ३

प्रधाना पृथिवी तत्र शेषानां सङ्कारिता ।

उक्तञ्चतुर्विधः सोयं गिरिराज निबोध मे ॥ ४

अण्डजः स्वेदजश्चैव उद्भिज्जश्च जरायुजः ।

अण्डजः पक्षि सर्पाद्याः स्वेदजामशकादयः ॥ ५

वृक्षगुल्म प्रभृतयो ह्युद्भिज्जाश्च विचेतनाः ।

जरायुजामहाराज मातृषाः पशवस्तथा ॥ ६

शक्र शोणित सम्भूतो देहो ज्ञेयो जरायुजः ।

भूयः सत्रिविधो ज्ञेयः पुंस्त्री क्लीब प्रभेदतः ॥ ७

शुक्राधिक्येन पुरुषो भवेत् पृथ्वीधराधिप ।

रजोधिक्ये भवेन्नारीतयोः साम्येन पुंसकं ।
 स्वकर्मवशतो जीवो निजाहारं प्रकल्पते ॥ ८
 पतित्वा धरणीं पृष्ठे ब्रीहि मध्यगतो भवेत् ।
 स्थित्वा तत्र चिरं भूयो युज्यते पुरुषैस्ततः ॥ ९
 ततः प्रविष्टं तद्गोमं पुंसो देहात् प्रजायते ।
 रेतस्तेजसजीवोऽपि भवेद्रेतो गतस्तथा ॥ १०
 ततस्त्रियाभियोगेन ऋतुकाले महामते ।
 रेतसा सहितः सोऽपि मातुर्गर्भं प्रयाति हि ॥ ११
 ऋतुस्नाता विशुद्धेत चतुर्थं हनि तद्दिनात् ।
 आषोडशदिनं राजन् ऋतुकाल उदाहृतः ॥ १२
 जायते च पुमांस्तत्र युग्मके दिवसे पितः ।
 अयुग्मे दिवसे नारी जायते पुरुषर्षभ ॥ १३
 ऋतुस्नाता तु कामार्त्ता मुखं यस्य समीक्षते ।
 तदा कृतिः सन्ततिः स्यात्तत् पश्येद्भर्तृराननं ॥ १४
 तद्रेतो यो निरक्तेन मुक्तं भूयान्सहामते ।
 दिने नैकेन कल्लोलं जरायु परिवेष्टितं ॥ १५
 भूत्वा पञ्चदिने नैव बुद्बुदाकारं तामियात् ।
 या तु चर्मादतिः सूक्ष्मा जरायुर्निरगद्यते ॥ १६

शुक्रशोणितयो योगस्तस्मिन् संजायते यतः ।
 तत्र गर्भे भवेद्यस्मात् तेन प्रोक्ता जरायुजः ॥ १७
 ततस्तु सप्तरात्रेण मांसप्रेषित्वमागतः ।
 पक्षमात्रेण सामेघीतश्चोणित परिप्लुता ॥ १८
 ततश्चाङ्गुर उत्पन्नः पञ्चविंशति रात्रेषु ।
 स्कन्धग्रीवाशिरः षष्ठोदरानिच महामते ॥ १९
 पञ्चधाङ्गानिजायन्ते एवं मासेन चक्रमात् ।
 द्वितीयेमांसि जायन्ते पाणिपादादयस्तथा ॥ २०
 अङ्गानां सन्धयः सर्वे तृतीये संभवन्ति हि ।
 अङ्गुल्यश्चापि जायन्ते चतुर्थे मासि सर्वतः ॥ २१
 अभिव्यक्तिश्च जीवस्य तस्मिन्नेव हि जायते ।
 ततश्चलति गर्भोऽपि जनन्याजठरे स्थितः ॥ २२
 नेत्रे कर्णौ तथा नासा जायन्ते मासि पञ्चमे ।
 तत्रापिच नखं श्रेणी मुखं तस्य प्रजायते ॥ २३
 प्रायुर्मण्डसुपस्थं च कर्णच्छिद्रद्वयस्तथा ।
 जायन्ते मासि षष्ठे तु नाभिश्चापि भवेन्नृप ॥ २४
 जायन्ते सप्तमे केशास्तथालोमानि चाष्टमे ।
 विभक्तावयवत्वं च जायते गर्भमध्यतः ॥ २५

विन्दतेष्वयु दन्तादीन् जन्मान्तर समुद्भवान् ।
 समस्तावयवा एवं जायन्ते क्रमतः पितः ॥ २६
 नवमेमासि जीवस्तु चैतन्यं सर्व्वशोलभेत् ।
 मातृभक्तानुसारेण वर्धते जठरे स्थितः ॥ २७
 प्राप्यापि यातनां घोरां म्रियतेन स्वकर्मणा ।
 स्मृत्वाप्राक्तन देहोत्पत्त्यकर्मणि बहुदुःखितः ॥ २८
 मनसा वचनं ब्रूते विचार्य्य स्वयमेव हि ।
 एवं दुःख मनु प्राप्य भूयो जन्म लभन्क्षितौ ॥ २९
 अन्यायेनार्जितं वित्तं कुटुम्बभरणं कृतं ।
 नाराधितो भगवतीं दुर्गां दुर्गतिं हारिणीं ॥ ३०
 यद्यस्मान्निष्कृतिर्मा स्यात् गर्भदुःखात्तदा पुनः ।
 विषयाननुवर्त्तिष्ये विना बुद्धीं महेश्वरो ॥ ३१
 नित्यं तामेव भक्त्या च पूजयेत् यत मानसः ।
 हृत्थां कलत्रपुत्रादि वासना वशगोऽसक्तत् ॥ ३२
 विनष्ट संसारमनाः कृतवानात्मनो हितं ।
 तस्येदानीं फलं भुङ्क्ते गर्भवास दुरासदं ॥ ३३
 नानुभूय करिष्यामि ह्यथा संसारसेवनं ।
 इत्येवं बहुधा दुःख मनुभूय स्वकर्मतः ॥ ३४

अस्थियन्त्रविनिस्सिष्टः पतितः कुक्षिवर्त्मना ।
 सृति वात वशाद्दोर नरकादिवपातकी ॥ ३५
 मेदोऽसृकप्लुत सर्वाङ्गोजरायु परिसंरुतः ।
 सुव्यक्तं वचनं तावत् वक्तुं वालैर्न शक्यते ॥ ३६
 ततोमन्माययामुग्धस्तानिदुःखानि विस्मृतः ।
 अकिञ्चित् करतां प्राप्य मांसपिण्डद्वय स्थितः ॥ ३७
 सुषुम्नापिहितानाङ्गी श्लैष्मलायावदेव हि ।
 सुव्यक्तं वचनं तावद्वक्तुं वालैर्न शक्यते ॥ ३८
 न गन्तुमपि शक्नोति बन्धुभिः परिरक्षितः ।
 यथेष्टं भाषते वाक्यं गच्छत्यग्निसुदूरतः ॥ ३९
 श्वमाज्जीरादि दंष्ट्रभ्यो दृप्तः कालवशात्ततः ।
 ततश्च यौवनोद्विक्तः कामक्रोधादिसंयुतः ॥ ४०
 कुरुते विविधं कर्म पापपुण्यात्मकं पितः ।
 कुरुते धर्मकर्मणादि देहभोगार्थं मेव हि ॥ ४१
 सदेहः पुरुषाद्विन्नः पुरुषः किं समग्रते ।
 प्रतिक्षणं क्षरत्यायुञ्जलत् प्रातोद्वेकं यथा ॥ ४२
 स्वप्नोदयं महाराज सर्वं वैषयिकं सुखं ।
 तथापि न भवेद्धानिरभिमानस्य देहितः ॥ ४३

भवतद्दीक्षते देहीमोहितो मम मायया ।
 वीक्षते केवलान् भोगान् शाश्वतानशाश्वतान् ॥ ४४
 अकस्मादग्रसते कालः पूर्णचायुषि भूधर ।
 यथाऽहिरन्तिकं प्राप्तं मण्डूकं ग्रसते क्षणात् ॥ ४५
 इह दुःखेन यज्जन्मविफलं जातमेव हि ।
 एवं जन्मान्तरमपि निष्फलं जायते तथा ॥ ४६
 निष्कृतिर्जायते नैव विषयाननु सेविनां ।
 तस्माज्ज्ञानविचारेण त्यक्त्वा वैषयिकं सुखं ॥ ४७
 संसृत्य गर्भवासादि दुःखं वैराग्यवान् भवेत् ।
 तदेव जायते भक्तिर्भयिब्रह्मणि निश्चला ॥ ४८
 देहादिषुः पृथक् कृत्वानिश्चित्यात्मानं मात्मना ।
 देहादिममतां मिथ्याज्ञानजातां परित्यजेत् ॥ ४९
 पितृत्वं यदि संसारं दुःखाद्विमुक्तिं मिच्छसि ।
 तदाराधय मां ज्ञात्वा ब्रह्मरूपां समान्वितः ॥ ५०
 इति श्रीमहाभागवते महापुराणे शैलचन्द्रांशे
 श्रीभगवद्गीता सुपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
 योगशास्त्रे पार्वती शैलेन्द्रसंवादे
 देहोत्पत्तिकथनं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥

चतुर्थोऽध्यायः ।

॥ हिमालय उवाच ॥

अनाश्रितानां त्वां देविमुक्तिश्चैवविद्यते ।
कथं समाश्रयेत् त्वां तत् कपयाब्रूहिमे शिवे ॥ १
सध्यायक्रीदृशं रूपं मातस्तव सुमुक्षुभिः ।
त्वयिभक्तिः पराकार्यादेहबन्धविमुक्तये ॥ २

॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥

मनुष्याणां सहस्रेषुकश्चिद्यततिसिद्धये ।
तेषामपि सहस्रेषु कश्चिन्मां वेत्तितत्त्वतः ॥ ३
रूपं मेनिष्कलं सूक्ष्मं वाचातीतं सुनिर्मलं ।
निर्गुणं परमं ज्योतिः सर्व्वव्यापक कारणं ॥ ४
निर्विकल्पं निरालम्बं सच्चिदानन्द विश्रुतं ।
ध्येयं सुमुक्षुभिस्तात देहबन्धविमुक्तये ॥ ५
अहं मतिमतां तात सुमतिः पर्व्वताधिप ।
पृथिव्यां पुण्यगन्धोहं रसोप्सु शशिनि प्रभा ॥ ६

तपस्विनां तपश्चास्मि तेजश्चास्मि विभावसौ ।
 कामरागादिरहितं बलिनां बलमस्मग्रहं ॥ ७
 सर्व्व कर्मसु राजेन्द्रकर्म पुण्यात्मकं तथा ।
 हृन्दसामस्मि गायत्री बीजानां प्रणवोऽस्मग्रहं ॥ ८
 धर्माविरुद्धः कामोऽस्मि सर्व्वभूतेषु भूधर ।
 एवमन्येऽपि ये भावाः सात्त्विका राजसास्तथा ॥ ९
 तामसा मत्त उत्पन्ना मदधीनाश्च ते मयि ।
 नाहं तेषामधीनास्मि कदाचित् पर्व्वतर्षभ ॥ १०
 एवं सर्व्वगतं रूपं मद्वैतं परमव्ययं ।
 न जानन्ति महाराज मोहिता मम मामया ॥ ११
 ये भजन्ति च मां भक्त्या मायामेनां जगत्प्रसू ।
 तरन्ति स्वात्मनो रूपं सृष्ट्यर्थं स्वेच्छया पितः ॥ १२
 कृतं द्विधानगश्रेष्ठ स्त्री पुमानिति भेदतः ।
 शिवः प्रधानः पुरुषः शक्तिश्च परमा शिवा ॥ १३
 शिव शक्त्यात्मकं ब्रह्मयोगिनस्तत्त्वदर्शिनः ।
 वदन्ति मां महाराज स्वत एव परात्परं ॥ १४
 सृजामि ब्रह्मरूपेण जगदेतत् चराचरं ।
 संहरामि महारुद्र रूपेणाशुनिजेच्छया ॥ १५

दुष्टं तत्तश्मनार्थाय विष्णुः परम पुरुषः ।

भूत्वाजगदिदं कृत्स्नं पालयामि महाचल ॥ १६

अवतीर्यक्षितौ भूयोभूयोरामादिरुपतः ।

निहृत्य दानवान् पृथ्वीं पालयामि महामते ॥ १७

रुपं शक्त्यात्मकं तातप्रधानं तत्रच स्मृतं ।

यतस्तयाविनापुंसः कार्यानर्हत्वमिष्ठते ॥ १८

रूपान्येतानि राजेन्द्र तथाकाख्यादिकानिच ।

स्थूलानि सूक्ष्मरुपं मे पुराप्रोक्तं तवानघ ॥ १९

अनभिध्यान रूपन्तु स्थूलं पञ्चितं पुङ्गव ।

अगम्यं सूक्ष्मरुपं मे यदृष्टामोक्षभागभवेत् ॥ २०

तस्मात् स्थूलं हि मे रूपं समुक्तुः पूर्वमाश्रयेत् ।

क्रियायोगिनतान्येकं समभ्यर्च्य विधानतः ।

अग्नैरालोकयेत् सूक्ष्मं रूपं मे परमव्ययं ॥ २१

॥ हिमालय उवाच ॥

मातर्बहुविधं रूपं स्थूलं तव महेश्वरि ।

तेषुकिं रूपमासाद्य सहसामोक्षभागभवेत् ।

तन्मेब्रूहिमहादेवि यदिते मथ्यनुग्रहः ॥ २२

॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥

अवाप्राप्तमिदं विश्वं स्थूलरूपेण भूधर ।

तत्राराध्यतमादेवी मूर्तिः शीघ्रं विमुक्तिदा ॥ २३

सापि नानाविधा तत्र महाविद्या महामते ।

विमुक्तिदा महाराज तासां नामानि वैशृणु ॥ २४

महाकाली महातारा षोडशी भुवनेश्वरी

भैरवी वगला क्षिप्वा महात्रिपुर सुन्दरी ॥ २५

धूमावती च मातङ्गी नृणां मोक्षफलप्रदा ।

तासु कुर्वन् परांभक्तिं मोक्षमाप्नोत्य संशयः ॥ २६

आसामन्यतमं तात क्रियायोगेनचाश्रितः ।

मय्यर्पित मनोबुद्धिर्माभिवैश्यसि निश्चितं ॥ २७

मामुपेत्य पुनर्जन्म दुःखालय मयाश्रितं ।

न लभन्ति महात्मानः कदाचिदपि भूधरः ॥ २८

अनन्यचेताः सततं योमांस्मरति नित्यशः ।

तस्याहं मुक्तिदा राजन् भक्तियुक्तस्ययोगिनः ॥ २९

यस्तुसंस्मृत्य मामन्ते प्राणान् त्यजति भक्तितः ।

सोऽपि संसार दुःखैर्वाध्यतेन कदाचन ॥ ३०

अनन्यचेतसोयेमां भजन्ते भक्ति संयुताः ।
 तेषां भक्तिप्रदा नित्यमहमस्मिमहामते ॥ ३१
 शक्त्यात्मकं हि मे रूपमनायासेनमुक्तिदं ।
 समाश्रय महाराज ततोमोक्षमवाप्त्यसि ॥ ३२
 येप्यन्यदेवतां भक्त्यायजन्ते श्रद्धयाश्रिताः ।
 तेपिमामेवराजेन्द्र यजन्तेनात्र संशयः ।
 अहं सर्वमयीयस्मात् सर्वयज्ञफलप्रदा ॥ ३३
 किंत्वन्यत्रैव ये भक्ता स्तेषां मुक्तिः सुदुर्लभा ।
 ततोमामेव शरणं देह बन्ध विमुक्तये ॥ ३४
 बाहिसंयतचेतास्त्वं मामेष्यसि न संशयः ।
 यत् करीषि यदश्रासि यज्जुहोसि ददासि यत् ॥ ३५
 सत्त्वं मदर्पणं कृत्वा मोक्ष्यसे भवबन्धनात् ।
 ये मां भजन्तिमङ्गक्तामयि ते तेषुचाप्यहं ॥ ३६
 नममास्तिप्रियः कश्चिदप्रियोवामहामते ।
 अपिचेत् सुदुराचारोभजतैमामन्यभाक् ॥ ३७
 सोपिपापविनिर्मुक्तोमूच्यते भवबन्धनात् ।
 क्षिप्रं भवतिधर्मात्मा शनैस्तरतिसोपिच ॥ ३८

अविभक्तिमतां मूक्तिरलङ्घ्यापर्वताधिप ।
 ततस्त्वं परया भक्त्या मामुपेत्य महामते ॥ ३८
 मन्मनाभवमद्वीजीनमस्करं च मत्परः ।
 मामेवैष्यसि संसार दुःखैर्नैव हि बाध्यसे ॥ ४०
 इति श्रीमहाभागवते महापुराणे प्रथमखण्डे
 सिद्धि चन्द्रांशे श्रीभगवद्गीतासुप्रनिघत्सु
 ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे पार्वती शैलेन्दु
 संवादे भक्तियोगो नाम चतुर्थोऽध्यायः

पञ्चमोऽध्यायः ।

॥ श्रीमहादेव उवाच ॥

एवं श्रीपार्वतीवक्त्राद्योगसारं परं मुने ।
निश्चयपर्वतश्च शैलजीवन्मूक्तो बभूव ह ॥ १
सापीयं शैलराजाय योगमूक्ता महेश्वरी ।
मातुस्तनं पपौ बाला प्राकृते वहिलीलया ॥ २
गिरिन्द्रस्तुततो हर्षाच्चकार सुमहोत्सवं ।
यथानदृष्टं केनापि श्रुतं वा केनचिदूकचित् ॥ ३
पद्मेऽङ्घ्रिषष्ठौ संपूज्यसंप्राप्ते दशमेऽर्चने ।
पार्वतीं चाकरोन्नामसान्वयं पर्वताधिपः ॥ ४
एवं त्रिजगतां भातानित्याप्रकृतिरुत्तमा ।
सम्भूय मेनकागर्भाद्विमालयगृहे स्थिता ॥ ५
हिमालयाय पार्वत्याकथितं योगमुत्तमं ।
प्रातः पठेत् सदा मूक्तिस्तस्य नारद जायते ॥
तुष्टा भगवती नित्यं सर्वमङ्गलदायिनी ।
जायते च इडा भक्तिः पार्वत्यां मूनिपुङ्गव ॥ ७

शृष्ट्यां च चतुर्दश्यां नवम्यां भक्ति संयुतः ।
 पठन् श्रीपार्वती गीतां जीवन्मूक्तो भवेन्नरः ॥ ८
 शरत्काले मन्त्राश्च यः पठेत् समुपोषितः ।
 रात्रौ जागरितो भुत्वा तत्पूज्यं ब्रवीमि किं ॥ ९
 सर्वदेवैः सुपूज्यश्च दुर्गाभक्ति परायणः ।
 इन्द्रादयोलोकपालस्तदाज्ञावशवर्त्तिनः ॥ १०
 स्वयं देवीकलामेति साक्षाद्देव्याः प्रसादतः ।
 नश्यन्ति तत्पपापानि ब्रह्महत्यादिकान्यपि ॥ ११
 पुत्रं सर्वगुणोपेतं लभते चिरजैविनं ।
 नश्यन्ति विपदस्तस्य नित्यं प्राप्नोति मङ्गलं ॥ १२
 अभावस्यातिथिं प्राप्य यः पठेद्भक्तिसंयुतः ।
 सर्वपापविनिर्मुक्तः सदुर्गातुल्यतामियात् ॥ १३
 निशीथे पठते यस्तु विस्त्वृक्षस्य सन्निधौ ।
 तस्य सम्वत् सराद्, गर्गस्वयं प्रत्यक्षतामियात् ॥ १४
 किमेव बहुनोक्तेन शृणु नारद तत्त्वतः ।
 अस्याः पाठसमं पुण्यं नास्त्येवष्टथिवीतले ॥ १५
 तपसा यज्ञदानादिकर्मणामिह विद्यते ।
 फलं यं संख्यानेतस्याविद्ये सुनिपुणैः ॥ १६

इत्थूक्तस्ते यथाजातानित्यापि परमेश्वरी ।
 लीलया मेनकागर्भं किं भूयः श्रोतमिच्छसि ॥ १७
 इति श्रीमहाभागवते महापुराणे प्रथमखण्डे
 रत्नचन्द्रांशे श्रीभगवतीगीता सूपनिषत्सु
 ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे पार्वती
 शैलेन्द्र संवादे माहात्म्य कथनं
 नाम पंचमोऽध्यायः ।
 ॐ तत् सत् ।
 इति श्रीभगवतीगीता समाप्ता ।

Monumental Works.

Rs. As.

Arma Shastra—Text and a literal prose English Translation with explanatory notes of the 20 Hindu Smritis—completed in 5 volumes.

Paper-bound, 5 Vols.	...	...	...	20	0
Cloth-bound, 5 Vols.	...	...	...	24	0

In the Press.

Rig-Veda—Text with Sayana's Commentary and a literal prose English Translation of the Text and of difficult expressions of the Commentary, over half the work is already out.

(In advance)	...	...	...	60	0
After Completion	...	...	...	120	

Re-publishing.

1. Hindu Dramatic Works containing English translation by Prof. Wilson) of (1) Malati Madhub ; (2) Mrichchhakatika ; (3) Ratnavali ... 1 0
2. Lord's Rajasthan (cloth-bound) ... 2 0
3. Raja Ram Mohan Roy's Vedic Works ... 2 0
4. Robertson's Historical Disquisition (paper-bound) ... 2 0
- Ditto ditto (paper bound) .. 2 8
5. Rev. Stevenson's Literal Prose English Translation of the *Sama Veda-Samhita*, (paper-bound) 2 0
- Cloth-bound ... 2 0
6. Vrihadaranvaka Upanishad (paper-bound) ... 2 0
7. The Upanishad ditto ... 2 0
8. Bernier's voyage to the East Indies ... 2 0

Postage Extra.

Hindu Astrology (Reduced Price) ... 1 4

The Oriental—A monthly Journal—with a free valuable annual present. Annual Subscription ... 3 0

All Remittances and communications to be addressed to the undersigned.

B. SEN,—Managing Director.